

Aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Mevrouw CJ. Schouten
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Digitaal verzonden

Datum : 2 februari 2021
Ons kenmerk : 587-20
Betreft : Stop de achteruitgang van boerenlandvogels: voorstellen voor noodzakelijk beleid

Geachte minister Schouten en leden van de Vaste Kamercommissie LNV,

De situatie voor de vogels van het agrarisch gebied – de boerenlandvogels – is uitermate zorgelijk. De sterk afnemende trend van de aantallen boerenlandvogels zoals Kievit, grutto en veldleeuwerik zet onverminderd en zelfs versneld door, ondanks de inspanningen van de afgelopen jaren om dit te voorkomen. Te vrezen valt dat verschillende soorten vogels zelfs geheel uit ons land zullen verdwijnen! Dit is slecht nieuws. Boerenlandvogels zijn namelijk een belangrijke exponent van de biodiversiteit van het agrarisch gebied. De achteruitgang van deze vogels is een belangrijk signaal dat het huidige agrarische systeem niet deugt, dat immers het fundament vormt voor de biodiversiteit in het landelijk gebied.

Vogelbescherming Nederland is ervan overtuigd dat we het tij kunnen keren. Maar daarvoor is landelijke regie nodig. De Rijksoverheid draagt de eindverantwoordelijkheid voor het naleven van de internationale verplichtingen die gelden voor het behoud en herstel van de weidevogels en hun leefgebieden. Nederland voldoet nog steeds niet aan zijn internationale verplichtingen. De Rijksoverheid moet doen wat nodig is om te verzekeren dat Nederland daar wél aan voldoet. In deze brief stel ik daarom urgente en naar onze mening wékelijk effectieve beleidswijzigingen en maatregelen voor, die het mogelijk maakt om gezonde populaties boerenlandvogels in ons land te behouden.

Hoewel het kabinet demissionair is, doe ik als directeur van Vogelbescherming Nederland een beroep op u om op korte termijn onze voorstellen te beoordelen en om te zetten in beleidswijzigingen die nodig zijn om de vogels van het boerenland te redden.

Samenvatting

- Om de neergaande trend van boerenlandvogels te keren is een robuust en integraal beleid nodig. Prikkelers die leiden tot verdere intensivering in de landbouw dienen omgebogen te worden naar prikkelers voor 'natuurinclusieve' landbouw. Zet daarvoor gericht financiële middelen in vanuit onder andere het Gemeenschappelijk landbouwbeleid van de Europese Unie, klimaat- (voor CO₂ reductie) en stikstofgelden. Het bieden van langdurige zekerheden voor boeren die kiezen voor natuurinclusieve landbouw is daarbij essentieel.

- Basiskwaliteit Natuur zal in het gehele landelijk gebied vorm moeten krijgen. Onder andere door 10% van de oppervlakte per agrarisch bedrijf te reserveren voor natuur en landschapselementen en voor delen waar geen gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt.
- In de kerngebieden voor weidevogels zal een grotere oppervlakte duurzaam moeten worden beheerd, met als hoofddoel behoud van weidevogels. Dat kan door afwaardering van gronden in combinatie met verplichte beheermaatregelen gericht op weidevogels. Een sturende rol van de overheid is daarbij noodzakelijk.
- In gebieden voor akkervogels en in het kleinschalig cultuurlandschap is een uitbreiding van het areaal met agrarische natuurbeheerpakketten noodzakelijk in de gebieden waar nu nog een redelijke vogelstand aanwezig is.

Inleiding

De afgelopen vier jaar is het niet gelukt om de neerwaartse trend van de boerenlandvogels een halt toe te roepen, laat staan deze negatieve trend te keren. Sterker nog: die achteruitgang heeft zich voor een aantal soorten versneld voortgezet. De monitoringcijfers in de Boerenlandvogelbalans van Sovon Vogelonderzoek Nederland laten daar geen misverstand over bestaan.

Daarom dient er robuust beleid te komen met concrete maatregelen, gericht op het daadwerkelijk realiseren van voldoende geschikt leefgebied voor boerenlandvogels. Mogelijkheden hiervoor, zowel in samenwerking met de agrarische sector als ook door realisatie van speciaal beschermde gebieden met een natuurstatus, zijn onvoldoende benut. De urgentie is groot; stappen die op korte termijn leiden tot een beleid dat de boerenlandvogels daadwerkelijk soelaas biedt moeten nu genomen worden. Daarbij dient de rijksoverheid het voortouw te nemen, als systeemverantwoordelijke voor herstel van biodiversiteit en de transitie naar natuurinclusieve landbouw.

Trends van boerenlandvogels

Tussen 1990 en 2019 zijn van de 27 kenmerkende soorten boerenlandvogels er 21 in aantal achteruit gegaan; 6 zijn toegenomen of gelijk gebleven. Gemiddeld is de afname voor deze 27 soorten in die periode bijna 60%. Ten opzichte van 1950 is er zelfs minder dan een kwart over.

De mate van achteruitgang verschilt per leefgebied. Er is echter in geen van de leefgebieden een structurele verbetering te zien in de periode 1990 - 2019. Akkervogels nemen het snelst in aantal af, met meer dan 90% sinds 1990. De patrijs is met een gemiddelde jaarlijkse afname van 9% de afgelopen tien jaar zelfs sneller achteruit gegaan dan in de periode daarvoor. Akkervogels worden op de voet gevolgd door weidevogels, die sinds 1990 gemiddeld met zo'n 60% in aantal zijn afgenomen. Deze trend is bepaald nog niet ten einde. De grutto is de afgelopen tien jaar met gemiddeld 3% per jaar in aantal verminderd. De vogels van het kleinschalig cultuurlandschap zijn vooral na 1950 in aantal achteruitgegaan. De afgelopen decennia bleven de aantallen redelijk stabiel. Dat geldt echter lang niet voor alle soorten van in dit leefgebied. Zo ging de ringmus in de afgelopen tien jaar met gemiddeld 6% per jaar achteruit en de zomertortel zelfs met 14%! (bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland)

Kenmerkende boerenlandvogels die we inmiddels zijn kwijtgeraakt zijn ortolaan en de grauwe gors. Deze vogels stierven uit omdat de landschappen waar deze vogels van afhankelijk waren zijn verdwenen in Nederland. Een soort die het voorbeeld van ortolaan en grauwe gors kan gaan volgen is zomertortel. Met tienduizenden broedparen was dit ooit een algemene soort die overal in het landelijk gebied voorkwam. Nu resteren er minder dan duizend paren, en niets wijst erop dat de afname is gestopt.

Waarom lukt het niet om boerenlandvogels te beschermen?

De belangrijkste drijvende kracht achter de achteruitgang van de natuur in het agrarisch cultuurlandschap is de *mismatch* tussen de huidige intensieve landbouw en de ruimte en milieucondities voor wilde soorten planten en dieren. Beleid gericht op natuurinclusieve landbouw mist de noodzakelijke urgentie en is te beperkt om de negatieve trend te keren. De financiële prikkels om over te stappen op natuurinclusieve landbouw zijn gering en staan niet in verhouding tot de geldstromen die gemoeid zijn met de verdere intensivering van de landbouw. Ook het Gemeenschappelijk landbouwbeleid draagt door de hectaresubsidie in pijler 1 bij aan dit systeem. Vergoedingen in het ANLb zijn voor veel boeren onvoldoende en op termijn te onzeker om over te stappen op natuurinclusieve landbouw. Ook de voorstellen die nu voorliggen voor een nieuw Gemeenschappelijk landbouwbeleid zullen niet leiden tot een transitie van de landbouw.

Natuurkwaliteit

Voor boerenlandvogels die eigenlijk in grote delen van ons boerenland zouden moeten voorkomen ontbreekt het aan de zogenoemde 'Basiskwaliteit Natuur' of anders gezegd aan de basale levensvoorwaarden. Milieufactoren zijn niet op orde: de grondwaterstand is veelal te laag en de belasting door onder andere stikstof, fosfaat en pesticiden te hoog. Tegelijkertijd zijn er te weinig landschapselementen (zoals houtwallen, bloemrijke veldjes en brede sloten) overgebleven die de leefomgeving van boerenlandvogels vormen. Het beheer is bovendien onvoldoende aangepast aan deze soorten. Naast de ontbrekende basiskwaliteit zijn de noodzakelijke bijzondere kwaliteiten van het leefgebied voor soorten met specifieke eisen vrijwel nog alleen in reservaten te vinden. Voor het redden van weidevogels, waaronder de grutto, is er te weinig aaneengesloten land waar het beheer zich primair richt op de weidevogelgemeenschap.

Wat dan wel

De huidige negatieve effecten van de industriële landbouw op de omgeving moeten sterk verminderd worden. Daarvoor is nodig: lagere stikstofuitstoot, rekening houden met biodiversiteit en landschap, herstel van watersystemen en verbetering van bodemkwaliteit. Dit kan alleen door robuust langetermijnbeleid en perspectief voor boeren, door nieuwe bedrijfsmodellen hiervoor te ontwikkelen, de veehouderij te extensiveren, ondersteund door technologische ontwikkelingen. Het resultaat hiervan is een óók voor mensen leefbaar platteland waar boerenlandvogelpopulaties in een gunstige staat van instandhouding verkeren.

Herverdeling inkomenssteun. Inkomenssteun uit het Gemeenschappelijk landbouwbeleid moet naar boeren gaan die maatschappelijke diensten leveren op het gebied van klimaat, milieu, biodiversiteit en landschap. Deze steun moet in balans zijn met de prestaties die zij leveren.

Ruimte voor natuur. Op minimaal 10% van het areaal per bedrijf moet ruimte komen voor natuur en landschap. Daarbij dient rekening te worden gehouden met de historische, streekgebonden natuurwaarden van het betreffende gebied. De 10% moet bijdragen aan het leefgebied voor soorten waarvan de populaties onder druk staan. Het 'natuur en landschapsareaal' per bedrijf draagt bij aan de basiskwaliteit natuur in het landelijk gebied die het fundament zijn onder het behoud en herstel van ook gewone soorten.

Terugdringen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Om voldoende voedsel voor boerenlandvogels te garanderen moet het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen teruggebracht worden. Er moeten zones komen waar geen gewasbeschermingsmiddelen mogen worden gebruikt. In deze zones kunnen insecten en kruiden leven en daarmee ook soorten die op hun beurt daarvan afhankelijk zijn. Deze zones zouden minimaal een kwart van het landbouwareaal moeten beslaan, hetgeen aansluit op de voorstellen uit de Europese Green Deal.

Kerngebieden. Op voldoende schaal dienen kerngebieden voor weide- en akkervogels veiliggesteld te worden, waarbij regie op de ruimtelijke ordening noodzakelijk is. Bedrijven die niet passen binnen een gebied met een natuurdoelstelling hebben daar weinig toekomst en kunnen beter verplaatst worden. Bedrijven die qua bedrijfsvoering passen bij een gebied waar nog veel biodiversiteit aanwezig is moeten voorrang krijgen om rondom reservaten/kerngebieden grond te kopen of te pachten tegen gunstige voorwaarden. De overheid kan dit faciliteren door een grondbank, in combinatie met het afwaarderen van agrarische gronden voor een natuurdoelstelling.

Gezonde populaties weidevogels kunnen alleen gered worden door grote aaneengesloten kerngebieden aan te wijzen waar het beheer primair gericht is op weidevogels. Uit een recente studie van Sovon Vogelonderzoek Nederland bleek dat de weidevogelstand redelijk stabiel was in reservaatgebieden, in tegenstelling tot agrarisch gebieden. Maar ook in gebieden met agrarisch natuurbeheer is sprake van achteruitgang van weidevogels! Dit pleit gezien de urgentie van de zaak, voor een hernieuwde kijk op het stichten van weidevogelreservaten. Samenhang tussen reservaten en extensieve bedrijfsvoering daaromheen is cruciaal. Om die te bereiken is regie op ruimtelijke ordening nodig.

Voor de financiering van deze extensivering kunnen middelen ten behoeve van de reductie van stikstof en de uitstoot van CO₂ worden ingezet, evenals geld uit de markt voor producten die deze boeren belonen en beloningen in de vorm van CO₂-credits voor het opzetten van waterpeil. De maatregelen moeten gebonden zijn aan de grond en langjarig in stand blijven. Concrete voorstellen daarvoor zijn uitgewerkt in het Aanvalsplan Grutto.

Uitbreiding areaal agrarisch natuurbeheer. Voor akkervogels en soorten van het kleinschalig cultuurlandschap moet het areaal met agrarisch natuurbeheer worden vergroot en daarbij horende budgetten worden verhoogd, en ingezet worden in gebieden waar nu nog een redelijke vogelstand aanwezig is. Nu gaat een zeer beperkt deel van de budgetten naar deze landschappen, terwijl diverse kenmerkende soorten ervan in rap tempo in aantal achteruit gaan. Ook in deze landschapstypen zijn kruiden- en insectenrijke percelen nodig eventueel in combinatie met heggen en houtwallen voor bijvoorbeeld veldleeuwerik, zomertortel en patrijs. Uitbreiding van het areaal met ANLb is gewenst. Het ANLb dient daar gericht te zijn op het herstel van landschapselementen en op akkervogels in open akkerland.

ANLb inbedden in breed beleid. Het stelsel van ANLb, inclusief de collectieve aanpak die ingevoerd is in 2016, blijkt in zijn huidige vorm onvoldoende om de achteruitgang van boerenlandvogels te stoppen. Het staat teveel op zichzelf en is slecht ingebed in andere programma's. Het ANLb dient juist onderdeel te zijn van een breed geïntegreerd beleid, gericht op herstel van biodiversiteit in het boerenland én de transitie van de landbouw. ANLb-pakketten zouden in combinatie met andere beleidsinstrumenten langdurige zekerheid aan boeren moeten bieden om te kunnen overstappen op natuurvriendelijke bedrijfsvoering. Dat is nu echter niet het geval.

Vogelbescherming Nederland is ervan overtuigd dat bovenstaande voorstellen soelaas bieden aan de benarde situatie waarin de biodiversiteit van het agrarisch gebied zich bevindt, met als belangrijke component hiervan onze boerenlandvogels. Ik hoop daarom dat u, zowel de minister van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid als de Vaste Kamercommissie LNV, deze handschoenen ook in deze demissionaire periode wilt oppakken en doen wat binnen uw mogelijkheden ligt.

Vogelbescherming Nederland is van harte bereid om u daarbij te ondersteunen met toelichting en advies.

Met vriendelijke groet,

Fred Wouters

Directeur-bestuurder Vogelbescherming Nederland